

EPISODIS DE LA GUERRA CIVIL

Margarida Moragas Maragall

Els meus records de la Guerra Civil no tenen dates exactes, a vegades em sembla com si tot hagués passat en un sol dia, o com si els dies no tinguessin principi ni final, però els fets han quedat en la memòria enquadrats en un marc permanent.

Recordo com si fos ara, després de setanta anys, el dia que el pare ens portava de la mà, a la meva germana Isabel i a mi, amb una força tan gran que encara la sento a la pell. Era la força del pànic que el feia córrer i, de retruc a nosaltres dues, per travessar el pati de l'escola Blanquerna i, tot seguit, la Via augusta. Suposo que les bombes ens amenaçaven. El pare, sense deixar-nos anar, ens féu arribar fins a l'entrada de cotxes del jardí de l'àvia Clara, que donava al carrer de Brusi. Algú ens va obrir la porta i encara haguérem d'apressar el pas per franquejar el jardí. La família ens esperava amb l'ai al cor, penso ara, quan recordo les cares que feien les ties, els oncles, la mare i l'àvia.

L'àvia, reina i senyora com sempre, serena i eficient, acollia tots els fills i néts que s'havien quedat sense casa. La Clara i l'Anna, que eren les ties bessones, semblaven dues formiguetes feineres: cosien, cuinaven i ens explicaven contes. Els de la tia Anna eren lliçons d'Història Sagrada, ella sempre vetllava per la nostra instrucció religiosa, la qual jo transportava a personatges fantàstics: reis, faraons i arcàngels invisibles. La tia també vetllava el Santíssim consagrat pel pare Torrent, el qual venia sovint i d'amagat, a saludar a la família. En el recambró de l'últim pis de la casa, on hi havia una consola molt discreta, guardaven l'hòstia consagrada, curosament dissimulada en una capseta de plata i al costat d'una llàntia encesa, bé, del què en podríem dir una llàntia; recordo que era una espelma d'aquelles aplanades. Quan hi havia perill de registre, o de bombardeig i xiulaven les sirenes, la tia pujava fins al tercer pis, tenia permís del mossèn per apagar la llumeneta i camuflar la capsa de plata en el fons d'un calaix.

Així anaven les coses. La guerra vista a través dels infants, si més no per a mi, era com un joc desconegut. També l'associava a la radio clandestina que els oncles escoltaven quan aconseguien agafar una ona anglesa o francesa. Les paraules anglòfil,

germanòfil, francòfil, nacionals, republicans, els rojos, la FAI, flotaven per l'aire com si fossin màgiques. Jo què sabia.

I quan arribava la nit apareixien matalassos, flassades i tot un parament de llençols i coixins escampats per la planta baixa que, segons deien, era més segur que dormir al primer pis, amén d'estar a un pas de la gruta, on hauríem de baixar en cas de perill. Aquelles nits les recordo com un divertiment, entre germans i cosins fèiem molta gatzara, fins que la veu d'un adult ens feia callar.

Aleshores devia començar l'angoixa dels grans, amb els silencis absoluts de la guerra. Tinc molt present quan anunciaven el toc de queda i apagaven els llums. Eren moments eterns de quietud, d'expectació; ens ajuntàvem tots en una mateix estança i parlàvem baixet. Per respecte? Per pànic? Crec que ho fèiem per controlar la tensió que envaïa tots els presents. El cert és que en cap moment em vaig sentir desemparada, recordo que ho trobava fascinant, era una sensació molt forta, perquè aprenia a conviure, descobria l'instint d'autodefensa i m'ensenyava a estimar. Enmig de la tenebra, penso ara, sentia una força interior, alguna cosa que em feia important. Obeïa a tot el que demanaven els grans per solidaritat, sense saber què volia dir aquesta paraula.

Després de les nits d'angoixa, els dies apuntaven incerts, es preniën precaucions, es marcava el terreny per qualsevol imprevist i, de tant en tant, celebràvem l'arribada de paquets de cereals americans, galetes de barco, xocolata francès, que enviaven els parents des de l'estranger. La tia Helena feia llargues caminades per recollir-los en algun lloc secret.

També arribà el dia en què va néixer el nostre germà David (29-12-38), aleshores ens havíem refugiat a l'Ametlla del Vallès; el dia en què la mare emmalaltí greument, i el dia en què el pare va caure al riu amb la bicicleta, fent el trajecte de Barcelona a l'Ametlla, carregat amb un pollastre i altres menges. Després de l'ensurt i de la mullena, reposant en una *chaise longue*, l'home ens feia menjar les galetes remullades talment com si prenguéssim un requisit.

I recordo el divuit de juliol de 1936, s'esqueïa que vivíem al carrer del Racó de Castellterçol, i que tothom anava esverat perquè deien que havia esclatat la guerra. Recordo el dia en què la mare, la Isabel, l'Agnès, l'Ester (de bolquers), jo i una senyora txecoslovaca que vivia amb nosaltres, fugíem d'un bombardeig que ens atrapà a Caldetes (Caldes d'Estrac). L'escapada es féu amb un tren cap a Barcelona. Naturalment, fou un viatge accidentat, les bombes anaven des d'un avió a un vaixell i les canonades des del vaixell a l'avió, o sigui que, per fugir del foc vam caure enmig del

desastre, el tren va estar aturat moltes hores al Poblenou. Recordo que estàvem a les fosques, l'enrenou d'un aviram amagat en les cistelles d'uns pagesos, suposo, i que a nosaltres, les criatures se'ns escapava el pipí. Amb tot això, el pare ens esperava a l'estació de França, però la confusió, les incomunicacions, el desori, feren que no ens trobéssim, que l'àvia tingués un cobriment de cor, que jo, una vegada més, sentís que les aventures a les dotze de la nit eren emocionants, sense saber que l'atreviment de la mare, el de ficar-nos al tren, ens hagués pogut costar la vida.

També fou un miracle que la mare salvés la pell després d'una intervenció quirúrgica. Va estar molts dies entre la vida i la mort. Hores abans de l'operació, en el seu llit de malalta, a casa de l'àvia, rebia el viàtic i jo combregava per primera vegada. Encara tinc a la vista la imatge del pare Torrent vestit de paisà, amb una estola morada, alabant el cos de Crist en un altar improvisat a la mateixa cambra de la moribunda. Com a símbol de puresa, em vestiren amb la bata blanca de l'escola i un vel immaculat. Malgrat tot, encara es va fer un esmorzar amb xocolata i llesques de pa fetes a tires com si fossin melindros. També vaig rebre regals, els quals van amagar de seguida. La creu, la medalla i el llibre de missa aparegueren més tard, un dia que les ties bessones tornaven les coses al seu lloc. Estaven magistralment dissimulades entre les coixineres de fil, en una calaixera del primer pis. També aparegué una capseta de plata que la tia Anna va guardar tota la vida com una relíquia.

El 26 de gener, de l'any 1939, el vaig viure intensament des de la finestra del despatx de l'avi, al carrer Alfons XII 79, just davant la Plaça Molina. Tots els de casa: àvia, ties, pares, oncles, cosins i germans, vàiem els *rojós*, segons deien, empaitats per les primeres files del general Franco. Els vençuts es defensaven com podien, disparaven a tort i a dret, i anaven ben perduts. No entenia res. Tothom estava eufòric. Era per la victòria? O potser perquè s'havia acabat la guerra? Jo només veia uns homes, molt pocs, que es quedaven sols i desesperats, perseguits per tot un exèrcit que baixava pel carrer de Balmes: eren *els altres* que marcaven el pas arrossegant els peus, cantaven sense veu de tan cansats que estaven i duien les armes adornades amb branques de la primera mimosa de l'any. Què sabia jo dels republicans, dels nacionals, de guanyar batalles, quan encara no havia vist el món? Sense saber-ho, doncs, fou important guardar el record d'aquell dia; després vaig veure com es capgirava el sentit dels fets, el per què uns van guanyar i uns altres van perdre.

Avui em pregunto, aquest batibull de records expliquen la guerra? No. La guerra era molt diferent, la guerra feia estremir; les meves vivències són trossets de la vida que

han quedat fixades a la memòria i que les escric per tenir-les ordenades. Tot i que, com he dit al principi, no sé quan comencen ni quan acaben.